

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการทบทวนวรรณกรรม และผลงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด หลักการ ทฤษฎี รวมทั้งกำหนดประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ส่วน ดังนี้

1. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ
4. บริบทของกลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมแนวคิด เรื่อง “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency economy)” เพื่อเป็นกรอบแนวคิดเป็นปรัญญานำแนวทางการดำรงชีวิตในทางสายกลาง ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากประมวลและกลั่นกรองจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) พระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 มีใจความว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ซึ่งความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, น. 2)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้ความเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2558, น. 5)

หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) การพัฒนาจะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุลผสม มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดีซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องมีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, น. 4)

เศรษฐกิจพอเพียง อาจจะขยายความได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงกับตนเอง ครอบคร้วและชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเอง

โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขความสบายและพอเพียงกับตนเอง รัชกาลที่ 9 ทรงเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนเสาเข็มที่รองรับความมั่นคงของบ้าน อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) (จากวารสารชัยพัฒนาฉบับประจำเดือนสิงหาคม 2542)

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน
เปรียบเสมือนเสาเข็ม ที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง
สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม
แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”
(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

1.2 แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วราเชษฐ์ จันทสร และคณะ (2551, น. 17) ได้สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และไม่ตกเป็นเหยื่อของโลกาภิวัตน์

สุเมธ งามกนก (2554, น. 10) ได้สรุปหลักการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ คือ ประหยัด พึ่งพาตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต หลีกเลี่ยงการแข่งขันทางการค้าอย่างรุนแรง ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสวงหาความรู้เพื่อให้มีรายได้พอเพียง เลือกใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับสังคม และมุ่งลดรายจ่าย

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการพิจารณา 5 ส่วน ดังนี้ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2554, น. 4 - 5)

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่น่าประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยามความพอเพียง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การจะทำอะไรต้องมีความพอดี พอเหมาะ พอควร ต่อความจำเป็นเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สภาวะสังคมแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น และไม่น้อยเกินไปจนกระทั่งไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้ ซึ่งการตัดสินใจในระดับพอประมาณนั้นจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบรู้ ความรอบคอบในการวางแผนและตัดสินใจอย่างมีคุณธรรมด้วย เช่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) กล่าวถึง ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และเป็นการบริหารทรัพยากรให้เกิดการใช้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย จะพบว่า ความพอประมาณนั้น นับเป็นแนวปฏิบัติที่มีมาช้านานแล้ว สังเกตได้จากการดำเนินชีวิตของคนไทย “พออยู่ พอกิน” “พึ่งตนเอง” “ประหยัด เรียบง่าย และได้ประโยชน์สูงสุด”

ศาลินา บุญเกื้อ และ นันทกาญจน์ ชนประหัยฐ์ (2557, น. 16) กล่าวถึงความพอประมาณ หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิมของตนเอง หรือภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อนที่จะแสวงหาทรัพยากรแหล่งทุนวัตถุดิบหรือสิ่งของ บริการต่างๆ จากภายนอก จึงจะเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ พอควรกับสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น – ภูมิสังคม เป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากภายใน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่นชุมชนก่อน แล้วจึงค่อยขยายเชื่อมโยงกับภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนตามความจำเป็น

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ครบวงจรบนพื้นฐานของความถูกต้อง ความเป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม ทั้งในระยะยาว ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม การคิดพิจารณาแยกแยะให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุ ปัจจัยต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบจะทำให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อผิดพลาดน้อย การที่จะวางแผนดำเนินการสิ่งใดอย่างสมเหตุสมผล ต้องอาศัยความรู้ ขยันหมั่นเพียร อดทนที่จะจัดเก็บข้อมูล

อย่างเป็นระบบและแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีความรอบคอบในความคิด พิจารณา ตัดสินใจ โดยใช้สติ ปัญญา อย่างเฉลียวฉลาดในทางที่ถูกที่ควร

3.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้ทันที หรือกล่าวได้ว่าการที่จะทำอะไรอย่างไม่มีเสถียรภาพ ไม่ประมาท คิดถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แล้วเตรียมตนเอง เตรียมวิธีการทำงานรองรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อให้การทำงานสามารถดำเนินเป็นไปได้อย่างราบรื่นและนำมาซึ่งผลประโยชน์ในระยะยาวและความสุขที่ยั่งยืน

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

แนวทางการดำเนินงานของกรมส่งเสริมการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2561 เพื่อนำมาเป็นฐานในการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกำหนดวิธีการและพัฒนาศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรทุกระดับ ต้องทำความเข้าใจ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรสมัยใหม่ มีความรอบรู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต ก้าวให้ทันกับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของ เกษตรกรได้อย่างแท้จริง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561, น. 8 - 10)

วรเดช จันทพร และคณะ (2551, น. 18) ได้สรุปเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ในวิชาการ ประสบการณ์ หรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบที่จะนำ ความรู้มาพิจารณาอย่างบูรณาการ เพื่อประกอบการวางแผนและการนำไปสู่การปฏิบัติด้วยความ ระมัดระวัง

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม คุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานของคนในชาติ ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร รู้ผิดรู้ชอบ ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม ไม่โลภและไม่ตระหนี่ รู้จัก แบ่งปันและรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

5. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) การสัมมนา “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนในลักษณะบูรณาการ” วันที่ 14 กันยายน 2549 ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึง “คุณธรรม” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีมีคุณธรรม แต่ละศาสนามีหลักอุดมการณ์และอุดมคติที่เกิดจากหลักแห่งความศรัทธาที่ต่างกัน แต่เรายู่ร่วมกันได้ เพราะทุกศาสนามีหลักคุณธรรมเหมือนกันอยู่ 3 ข้อ คือ **ข้อแรก** ทุกศาสนาสอนให้ทุกคนยึดถือความเป็นจริง ความซื่อสัตย์ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทุกศาสนา ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้พูดไว้ชัดเจนให้มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต เรื่องความซื่อสัตย์สุจริตเป็นเรื่องใหญ่ เพราะฉะนั้นหากจะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชุมชน เราต้องปูพื้นให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีคุณธรรม และหลักอันแรกคือ ทุกคนต้องมีความจริงใจต่อกันทั้งต่อตนเองและชุมชน **ข้อสอง** การให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ทุกศาสนาสอนให้คนรักกัน คนทุกคนที่เกิดมาในโลกใบนี้มีคุณค่าในความเป็นคนเท่ากัน ตามสถานะของสังคม เช่น เป็นวุฒิ เป็นตามสถานะของคน มีตำแหน่ง มียศมีบรรดาศักดิ์ สิ่ง que แต่ละศาสนาสอนคือให้ยึดความเป็นคนไม่ใช่ยึดตำแหน่งหรือยศบรรดาศักดิ์ ซึ่งจำเป็นต้องมี เพราะโครงสร้างสังคมมีการแบ่งหน้าที่กันทำ แต่สิ่งที่อยากให้ยึดถือคือ คุณค่าของความเป็นคน **ข้อสาม** คือ ทุกศาสนาสอนให้มีความรักความเมตตาต่อกัน

ภาพที่ 2.1 สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร. อังใน เกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (2560, น. 5)

1.3 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, น. 18 - 21) ได้กล่าวถึง การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน ภาคธุรกิจเอกชน และระดับประเทศ ดังนี้

1. ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสามารถ ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ทำอะไรเกินตัวรวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคตและเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยที่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาอาชีพ รู้ข้อมูลรายรับรายจ่าย ประหยัดแต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด-ละ-เลิก อบายมุข สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ ดูแลรักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษาวินัย ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

2. ความพอเพียงระดับชุมชน คนในชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รัก สามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงินสวัสดิการชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการช่วยดูแลรักษาความสงบความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

3. ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และพนักงานด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปมีการเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจัดสวัสดิการให้แก่พนักงานอย่างเหมาะสม รวมทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจธุรกิจของตนเอง รู้จักผู้ค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิดในสิ่งที่ถนัดและทำตามกำลังสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

4. ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อย่างอย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมใน

การดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอด ภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้ รัก สามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2560, น. 5) กล่าวถึง การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จะช่วยแก้ไขวิกฤติทางเศรษฐกิจและปัญหาของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืนเนื่องจาก 1) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ด้วยการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ และใช้อย่างคุ้มค่า หรือหากมีการปลูกพืชผลก็ให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า 2) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความถนัด ทั้งในและนอกภาคการเกษตร เช่น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การค้าขาย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ และช่วยให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง 3) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของคนในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน และสังคมโดยรวม ตลอดจนการธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่สืบไป

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างพอดี พอเพียง ความมีเหตุผล ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป มีความระมัดระวัง และรอบคอบ อยู่บนพื้นฐานความรู้ และคุณธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

2.1 ความหมายของการพึ่งตนเอง

สุเมธ ดันติเวชกุล (2543: 2) กล่าวว่า การพึ่งตนเองหมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน ยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต และสามารถพึ่งตนเองได้

อำพน กิตติอำพน (2550, น. 25 - 26) กล่าวถึง ความหมายการพึ่งตนเอง ว่าไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างจะต้องทำด้วยตนเองตลอด แต่พยายามพัฒนาในการพึ่งตนเอง สิ่งสำคัญที่จะช่วยในการพึ่งตนเองที่ดีที่สุดก็คือ ความรู้ เรามีความรู้ในสิ่งที่เรากำลังจะดำเนินการมากน้อยแค่ไหน เกี่ยวกับความรู้ไม่ได้หมายความว่า ฉันรู้แค่นี้ ฉันจะทำแค่นี้ แต่เมื่อเริ่มวิเคราะห์ในตนเองว่าตนเองมี

ความรู้แค่ไหน ก็จะเริ่มแสวงหาความรู้ ซึ่งความรู้นั้นมีอยู่มากมาย เรื่องการพัฒนาในรูปร่างนั้นจะเห็นว่าเชื่อมโยงกับตัวเราเองก่อนแล้วขยายไปถึงว่า เราศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนไหน และต้องทำตามขั้นตอนในการวิเคราะห์อย่างระมัดระวัง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543, น. 69 - 72) ได้ให้ความหมาย การพึ่งตนเอง (self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีได้ทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเอง” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ได้ หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจของตน

แนวทางการคิดพึ่งตนเองของชุมชน 5 ด้าน คือ

1) การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (technological self – reliance) การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การวางแผนโครงการ การจัดการ มนุษยสัมพันธ์ เป็นการรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ เพื่อใช้งานเทคโนโลยีซึ่งหมายถึงรวมถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (folk – wisdom) ด้วย

2) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (economic self – reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขพอสมควร และให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลอยู่สูงพอสมควรถึงขั้นสมบูรณ์พูนสุขดังกล่าว

3) การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (natural self – reliance) ซึ่งหมายถึง สิ่งใดๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหาได้จากธรรมชาติ มีความสามารถในการใช้ประโยชน์ และรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่ ไม่เสื่อมสลายไป

4) การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (psychological self – reliance) หมายถึง การที่สภาพจิตใจที่กล้าแข็งพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการปกครองตนเองในการป้องกันกีดกันอันตราย ไม่ให้โลก โจรท หลง หรืออยากได้ อยากมี จนเกินความสามารถของตนเอง

5) การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (social self – reliance) หมายถึง สภาพการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ หรืออาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้ เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถระดับหนึ่งติดต่อสัมพันธ์กันด้วยดีสม่ำเสมอ

เบญจรัตน์ แพร่หลาย (2550, น. 14) ได้กล่าวถึง การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่คนในชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน โดยการใช้สติปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนในการแก้ปัญหาและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะเป็นกำแพงที่แข็งแกร่งในการสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอก เพราะเมื่อชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ คนในชุมชนทุกครัวเรือนก็จะเข้มแข็งและพึ่งตัวเองได้เช่นกัน

โชคชัย ไทยเจริญ (2553, น. 28) กล่าวว่าโดยสรุปว่า การที่จะพึ่งตนเองได้นั้น จำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นว่า ตนช่วยเหลือตนเองได้ก่อน โดยอาจรับการช่วยเหลือจากคนอื่นตามความจำเป็น และช่วยเหลือผู้อื่นตามความจำเป็น ซึ่งช่วยเขาแล้วให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2560, น. 61) กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตทางสายกลางยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ได้แก่

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นທີ່พึ่งตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและประเทศชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคมและชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการอย่างชาญฉลาด รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับ ความต้องการและสภาพแวดล้อม ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย การออม และสะสมเป็นเงินทุน

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า การพึ่งพาตนเอง หมายถึง การลงมือทำด้วยตนเอง มีความพยายามในการพัฒนาตน การแสวงหาความรู้ สามารถช่วยเหลือตัวเอง และสามารถช่วยเหลือผู้อื่น อันนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคม

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

การตัดสินใจถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญ และปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เนื่องจากการตัดสินใจจะทำให้มนุษย์เลือก และได้สิ่งต่างๆ ที่คิดว่าเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงกระบวนการ และพฤติกรรมในการตัดสินใจของมนุษย์ ดังนี้

3.1 ความหมาย

บำรุง สังข์ขาว (2554, น. 10) ได้กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาโดยใช้ข้อมูล หลักการและเหตุผลวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนในการหาทางเลือกที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด จากหลายๆ ทางเลือกที่สามารถตอบสนองเป้าหมายของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ

กุลชลี ไชยนั้นตา (2553, น. 135 -139) กระบวนการตัดสินใจ (Process of decision making) หมายถึง การกำหนดขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่ขั้นตอนแรกไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย การตัดสินใจโดยมีลำดับขั้นของกระบวนการดังกล่าวเป็นการตัดสินใจโดยใช้หลักเหตุผลและมีกฎเกณฑ์

ชนินทร์ เลิศประภาภรณ์ (2553, น. 9 – 10) ได้กล่าวว่า การตัดสินใจของบุคคล เกิดจาก กระบวนการตอบสนองความคาดหวังหรือความต้องการ ความคิดที่เกิดขึ้น ภายในตัวบุคคล โดยการตัดสินใจนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย ความเชื่อ ค่านิยม ข้อผูกพันต่างๆ อิทธิพลและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ซึ่งสามารถนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้ในการวิจัยสาเหตุของการตัดสินใจศึกษาต่อระดับปริญญาโทได้ ภายใต้แนวความคิดทฤษฎี นอกจากทฤษฎีที่เกี่ยวกับการตัดสินใจแล้ว ยังมีอีกหลายทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เช่น งานวิจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์ ซึ่งใช้ทฤษฎีการลงทุนในการศึกษา (บุญคง หันจางสิทธิ์, 2543) ทฤษฎีดังกล่าวจะอธิบายถึงการเปรียบเทียบต้นทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์ และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาเช่น ส่งผลต่อการพิจารณาเงินเดือน ความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ การงาน เพื่อโอกาสในการหางานที่ต้องการ และได้รับการปรับขึ้นตำแหน่ง เป็นต้น ดังนั้นถ้าผลประโยชน์มากกว่าต้นทุนจะทำให้การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อมีมากขึ้น

ณัชชา สุวรรณวงศ์ (2560, น. 16) สรุปกระบวนการตัดสินใจนั้นมีหลายขั้นตอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของปัญหาหรือข้อมูลที่จะนำมาทำการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่พบว่า ก่อนที่จะทำการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ผู้ตัดสินใจจะใช้วิธีการวิเคราะห์เพื่อประเมินทางเลือก ด้วยการนำหลักการและเหตุผลจากประสบการณ์ที่ตนเองมีเป็นเครื่องมือในการพิจารณาเลือก ทางเลือกที่ดีที่สุดและมีปัญหาน้อยที่สุดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการตัดสินใจ นั้นๆ ด้วย

3.2 ชนิดของการตัดสินใจ

ไซมอน (Simon, 1960, P 5-6) ได้แบ่งชนิดของการตัดสินใจออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ ๆ ดังนี้

1) การตัดสินใจที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือมีแบบอย่างไว้ล่วงหน้า (Programmed decisions) เป็นการตัดสินใจตามระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนที่เคยปฏิบัติมาจนกลายเป็นงานประจำ

เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการลาป่วย ลาภิจ ลาภวช การอนุมัติการเบิกจ่ายเงิน การอนุมัติผลการศึกษา เป็นต้น การตัดสินใจแบบกำหนดไว้ล่วงหน้านี้ เปิดโอกาสให้ผู้บริหารเลือกทางเลือกได้น้อย เพราะว่า เป็น การตัดสินใจภายใต้สภาวะการณ์ที่แน่นอน

2) การตัดสินใจที่ไม่ได้กำหนดหรือไม่มีแบบอย่างไว้ล่วงหน้า (Nonprogrammed decisions) เป็นการตัดสินใจในเรื่องใหม่ ที่ไม่เคยมีมาก่อน ไม่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนที่เคยปฏิบัติมาก่อน จึงเป็นเรื่องยุ่งยากแก่ผู้ตัดสินใจ โดยที่ผู้บริหาร หรือผู้ตัดสินใจ จะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงและความไม่แน่นอนด้วย เช่น การตัดสินใจนำเงินไปลงทุนเพื่อหาผลตอบแทนหรือผลกำไรในธุรกิจ การตัดสินใจผลิตสินค้าตัวใหม่ การตัดสินใจในการขยายกิจการ เป็นต้น

3.3 กระบวนการตัดสินใจ

การตัดสินใจโดยใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือช่วยในการหาข้อสรุปเพื่อการตัดสินใจ ขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจมีอยู่หลายรูปแบบ ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ พลันเกต และแอตเนอร์ (Plunkett and Attner, 1994, P 162) ได้เสนอลำดับขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้ (อ้างใน กุลชลี ไซยันทา 2553, น. 135-139)

1. การระบุปัญหา (Define the problem) เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการระบุปัญหาได้ถูกต้องหรือไม่ ย่อมมีผลต่อการดำเนินการในขั้นต่อไป ของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการตัดสินใจด้วย ดังนั้นผู้บริหารจึงควรระมัดระวังมิให้เกิดความผิดพลาดในการระบุปัญหาขององค์การ ทั้งนี้ ผู้บริหารควรแยกแยะความแตกต่างระหว่าง อาการแสดง (symptom) ที่เกิดขึ้นกับตัวปัญหาที่แท้จริงเสียก่อน ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่ยอดขายของบริษัทลดลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากคุณภาพสินค้าต่ำ จะเห็นว่าการที่ยอดขายลดลงเป็นอาการแสดงและปัญหาที่ต้องแก้ไขได้แก่ การที่คุณภาพสินค้าต่ำ ดังนั้นผู้บริหารที่ชาญฉลาดต้องคอยสังเกตอาการแสดงต่างๆ ที่ต้องรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นต่อการค้นหาสาเหตุของอาการแสดงเหล่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่การระบุปัญหาที่แท้จริงได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

2. การระบุข้อจำกัดของปัจจัย (Identify limiting factors) เมื่อสามารถระบุปัญหาได้ถูกต้องแล้ว ผู้บริหารควรพิจารณาถึงข้อจำกัดต่างๆ ขององค์การ โดยพิจารณาจากทรัพยากรซึ่งเป็นองค์ประกอบของกระบวนการผลิต ได้แก่ กำลังคน เงินทุน เครื่องจักร สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ รวมทั้งเวลาซึ่งมักเป็นปัจจัยจำกัดที่พบอยู่เสมอ การรู้ถึงข้อจำกัดหรือเงื่อนไข ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ จะช่วยให้ผู้บริหารกำหนดขอบเขตในการพัฒนาทางเลือกให้แคบลงได้ ตัวอย่างเช่น ถ้ามีเงื่อนไขว่าต้องส่งสินค้าให้แก่ลูกค้าภายในเวลา 1 เดือน ทางเลือกของการแก้ไขปัญหาการผลิตสินค้าไม่เพียงพอที่มีระยะเวลาดำเนินการมากกว่า 1 เดือน ก็ควรถูกตัดทิ้งไป

3. การพัฒนาทางเลือก (Develop potential alternatives) ขั้นตอนต่อไป ผู้บริหารควรทำการพัฒนาทางเลือกต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งทางเลือกเหล่านั้นควรเป็นทางเลือกที่มีศักยภาพและมีความเป็นไปได้ ในการแก้ปัญหาให้น้อยลงหรือให้ประโยชน์สูงสุด ตัวอย่างเช่น กรณีที่องค์การประสบปัญหาเวลาการผลิตไม่เพียงพอ ผู้บริหารอาจพิจารณาทางเลือก ดังนี้ 1) เพิ่มการทำงานกะพิเศษ 2) เพิ่มการทำงานล่วงเวลาโดยใช้ตารางปกติ 3) เพิ่มจำนวนพนักงาน หรือ 4) ไม่ทำอะไรเลย ในการพัฒนาทางเลือกผู้บริหารอาจขอความคิดเห็นจากนักบริหารอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จทั้งภายในและภายนอกขององค์การ ซึ่งอาจใช้วิธีการปรึกษาหารือเป็นรายบุคคลหรือจัดการประชุมกลุ่มย่อยขึ้น ข้อมูลที่ได้รับจากบุคคลเหล่านั้น เมื่อผนวกรวมกับสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ของตนเองจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถพัฒนา ทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การวิเคราะห์ทางเลือก (Analyze the alternatives) เมื่อผู้บริหารได้ทำการพัฒนาทางเลือกต่างๆ โดยจะนำเอาข้อดีและข้อเสียของแต่ละทางเลือกมาเปรียบเทียบกับกันอย่างรอบคอบ และควรวิเคราะห์ทางเลือกในสองแนวทาง คือ 1) ทางเลือกนั้นสามารถ นำมาใช้ จะเกิดผลต่อเนื่องอะไรตามมา ตัวอย่างเช่น ถ้าโศดปกติในการผลิตมอเตอร์ของแผนกผลิตเท่ากับ 500 เครื่องต่อเดือน แต่แผนกผลิตต้องผลิตมอเตอร์ให้ได้ 1,000 เครื่อง ภายในสิ้นเดือนนี้ โดยมีข้อจำกัดด้านต้นทุนขององค์การว่า จะจ่ายค่าจ้างพนักงานเพิ่มขึ้น ไม่เกิน 10,000 บาทเท่านั้น ทางเลือกหนึ่งของการแก้ปัญหา อาจทำได้โดยการจ้างพนักงาน ทำงานล่วงเวลาในวันหยุด และเวลากลางคืน แต่เมื่อ ประเมินได้แล้วพบว่า วิธีนี้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นถึง 17,000 บาท ผู้บริหารก็ควรตัดทางเลือกนี้ทิ้งไป เพราะไม่สามารถนำมาใช้ได้ภายใต้ ข้อจำกัดด้านต้นทุน อย่างไรก็ตามทางเลือกบางทางเลือกที่อยู่ภายใต้ ข้อจำกัดขององค์การก็อาจทำให้เกิดผลต่อเนื่องที่ไม่พึงประสงค์ตามมา เช่น ทางเลือกหนึ่ง ของการเพิ่มผลผลิต ได้แก่ การลงทุนติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะช่วยให้แก้ปัญหาได้ แต่อาจมีปัญหากับการลดลงของขวัญกำลังใจของพนักงานในระยะต่อมา เป็นต้น

5. การเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด (Select the best alternative) เมื่อผู้บริหารได้ทำการวิเคราะห์และประเมินทางเลือกต่างๆ แล้ว ผู้บริหารควรเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของแต่ละทางเลือกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเดียว ทางเลือกที่ดีที่สุด ควรมีผลเสียต่อเนื่องในภายหลังน้อยที่สุด และให้ผลประโยชน์มากที่สุด แต่บางครั้งผู้บริหารอาจตัดสินใจเลือกทางเลือกแบบประนีประนอม โดยพิจารณาองค์ประกอบที่ดีที่สุดของแต่ละทางเลือกนำมาผสมผสานกัน

6. การนำผลการตัดสินใจไปปฏิบัติ (Implement the decision) เมื่อผู้บริหารได้ทางเลือกที่ดีที่สุดแล้ว ก็ควรมีการนำผล การตัดสินใจนั้น ไปปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรกำหนดโปรแกรมของการตัดสินใจ โดยระบุถึงตารางเวลาการดำเนินงาน งบประมาณ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ควรมีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน และจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่จะช่วยให้การตัดสินใจเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ผู้บริหารควรกำหนดระเบียบวิธี กฎ และนโยบาย ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การสร้างระบบควบคุมและประเมินผล (Establish a control and evaluation system) ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจ ได้แก่ การสร้างระบบการควบคุมและการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารได้รับข้อมูล ย้อนกลับเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ข้อมูลย้อนกลับจะช่วยให้ผู้บริหารแก้ปัญหา หรือทำการตัดสินใจใหม่ได้โดยได้ผลลัพธ์ของการปฏิบัติที่ดีที่สุด

องค์ประกอบของการตัดสินใจ

1. ตัวผู้ตัดสินใจ โดยผู้ตัดสินใจมีความสามารถในการประเมินคุณค่า ประโยชน์ หรือความสำคัญของทางเลือกแต่ละอย่าง
2. ทางเลือก ผู้ตัดสินใจจะเผชิญกับทางเลือกจำนวนหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีทางเลือกก็ไม่ต้องเลือก
3. ผลของทางเลือกในอดีต จะขึ้นอยู่กับทางเลือก ซึ่งการเลือกแต่ละอย่างแตกต่างกัน และไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

ชินนทร์ ชุณหพันธุ์รักษ์ (2560, น. 9) กล่าวถึง การตัดสินใจของผู้บริหารจะต้องมีขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การระบุถึงปัญหาหรือเรื่องที่จะทำการพิจารณา
- 2) การกำหนดทางเลือกต่างๆ ที่เป็นไปได้
- 3) การระบุถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
- 4) การระบุผลตอบแทนของแต่ละทางเลือก
- 5) การเลือกตัวแบบที่จะใช้ทำการตัดสินใจ
- 6) การตัดสินใจเลือกทางเลือก

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า การตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินทางเลือกด้วยหลักการ และเหตุผล จากปัจจัยต่างๆ เช่น ด้านการประชาสัมพันธ์โครงการ ด้านกิจกรรมโครงการ ด้านประโยชน์ที่จะได้รับ และด้านความต้องการของเกษตรกร โดยมีลำดับขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจ เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีและตรงตามวัตถุประสงค์มากที่สุด

4. บริบทของโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

4.1 ความเป็นมา

โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน” เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.2556 ด้วยความร่วมมือของหลายหน่วยงาน เช่น สำนักพระราชวัง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นต้น รวมทั้งผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ งานได้แผ่ขยายไปในวงกว้าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้ร่วมกันเรียบเรียงเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

โดยได้เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2556 – ปัจจุบัน มีผู้เข้าร่วมโครงการฯ รวมทั้งสิ้นจำนวน 24 จังหวัด 90 หมู่บ้าน ดังนี้

ระยะที่ 1 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด 22 หมู่บ้าน

ระยะที่ 2 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด 20 หมู่บ้าน

ระยะที่ 3 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด 20 หมู่บ้าน และภาคใต้ 4 จังหวัด 4 หมู่บ้าน

ระยะที่ 4 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด 20 หมู่บ้าน และภาคใต้ 4 จังหวัด 4 หมู่บ้าน

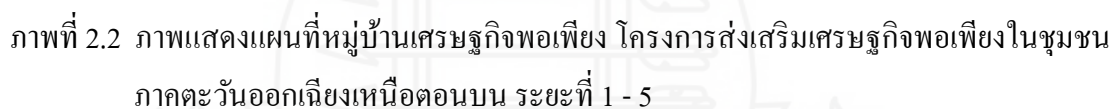
ระยะที่ 5 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด 20 หมู่บ้าน และภาคใต้ 4 จังหวัด 4 หมู่บ้าน

หน่วยงานที่ร่วมดำเนินการโครงการฯ ประกอบด้วย สำนักพระราชวัง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงมหาดไทย และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มี 12 จังหวัด จำนวน 61 อำเภอ/หมู่บ้าน จำนวนสมาชิก 1,830 ราย ที่ผ่านการเรียนรู้สื่อวิทัศน์ ขั้นตอนการเรียนรู้ของโครงการฯ ได้แก่ ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดทำแผนบุคคล จัดทำแผนกลุ่ม โดยเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการออม

4.2 วัตถุประสงค์

โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) เพื่อส่งเสริมให้น้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

แนวคิดของกลุ่มส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนกลุ่มและองค์กรในชุมชนมักจะถูกกล่าวถึงในลักษณะที่เป็นวิธีการทำงานที่จะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะการทำงานเป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน ได้ค้นพบและพัฒนาความรู้ความสามารถของตน ไปพร้อมกับการเรียนรู้แลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่น และเป็นส่วนสำคัญในการระดมพลังของชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของชุมชนไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ร่วมกัน ซึ่งงานพัฒนาในพื้นที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายที่มารวมกลุ่มกัน ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานร่วมกัน

5.4 ความหมายของกลุ่มส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

กลุ่มในงานพัฒนามีแนวคิดที่สำคัญเช่นเดียวกับกลุ่มในชุมชนโดยทั่วไป โดยกล่าวถึงกลุ่มว่ามาจากแนวคิดของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของมนุษย์ ที่จะดำรงอยู่ในฐานะของสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างวัฒนธรรมทางสังคมร่วมกัน ดังนั้น กลุ่มส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนซึ่งจัดเป็นกลุ่มในงานพัฒนาในชุมชน จึงหมายถึง การที่คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มารวมกันมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและมีพฤติกรรมตลอดจนการกระทำของแต่ละบุคคลเพื่อไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม มีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ให้ถือปฏิบัติตามฐานะที่ถูกกำหนดภายในกลุ่ม และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งนี้กลุ่มส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

- 1) การรวมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ส่วนจะมีจำนวนมากที่สุดเท่าใดไม่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งจำนวนมากที่สุดน่าจะอยู่ที่ความพอเหมาะพอดีของวัตถุประสงค์และความมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันภายในกลุ่ม
- 2) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการเกิดกลุ่มต้องอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน
- 3) สมาชิกมีการกระทำร่วมกัน มีความสัมพันธ์ต่อกันและมีการติดต่อสื่อสารกัน
- 4) มีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ให้ถือปฏิบัติ สมาชิกรับรู้ความเป็นกลุ่มและการเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยมีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ให้ถือปฏิบัติตามฐานะที่ถูกกำหนดภายในกลุ่ม
- 5) มีกิจกรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง โดยให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

5.5 ความสำคัญของกลุ่มส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

กลุ่มมีความจำเป็นต่องานส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน กลุ่มจะช่วยนำพาให้สมาชิกและชุมชนไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ถ้ากลุ่มมีความเข้มแข็ง พลังของกลุ่มจะช่วยบรรเทาความทุกข์หรือสภาพปัญหาที่แต่ละบุคคลมีอยู่ ซึ่งบางครั้งไม่อาจสามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเอง ก็จะสามารแก้ไขได้ด้วยพลังกลุ่ม จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มมีความสำคัญต่องานพัฒนา ดังนี้

- 1) สร้างกระบวนการทัศน์หรือเปิดมุมมองใหม่ๆ ของสมาชิกที่มารวมกลุ่มกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ การทำงาน การวางแผนในสังคม และสร้างความคิดที่ดี สมาชิกแต่ละคนที่มารวมกลุ่มกันจะมีประสบการณ์ที่หลากหลาย แตกต่างกัน เมื่อมารวมกลุ่มกัน จะเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และเติมเต็มซึ่งกันและกัน ทำให้เกษตรกรอยู่ร่วมกันอย่างสันติมากขึ้น

2) เกิดพลังอำนาจในการคิดริเริ่ม และต่อรอง การรวมกลุ่มกันทำให้เกิดพลังอำนาจในการคิดริเริ่ม และต่อรอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกทางอ้อม เพราะเมื่อมีการรวมกลุ่มกันจะทำให้คนอื่นๆ ที่อยู่นอกกลุ่มเกิดความเกรงใจ ไม่กล้าที่จะเอารัดเอาเปรียบสมาชิก

3) เป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมพัฒนาแก่สมาชิก เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของสมาชิกในการส่งเสริมอาชีพการเกษตรแก่ชุมชนเกษตร กลุ่มต่างๆ ที่มีในชุมชนเกษตรจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี เมื่อสมาชิกมีปัญหาในการทำอาชีพการเกษตร

4) ช่วยรวบรวมและประสานความสามารถ กลุ่มสามารถประสานให้ผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะในแต่ละด้านมารวมกันเพื่อสร้างความสำเร็จในงานต่างๆ ให้เกิดขึ้น สมาชิกสามารถเสริมจุดแข็งและชดเชยจุดอ่อนซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นความสามารถรอบด้านที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม

5) สร้างการตัดสินใจร่วม กลุ่มสามารถเป็นแหล่งกลางที่เอื้ออำนวยให้เกิดความเห็นหลากหลาย ทั้งที่ตรงกันและไม่ตรงกัน โดยสามารถใช้กลุ่มเป็นที่ยุติในการตัดสินใจของทุกฝ่าย ซึ่งเรียกว่า การตัดสินใจร่วมกัน ผลของการตัดสินใจของกลุ่มจะได้ผลดีและเป็นที่ยอมรับกว่าการตัดสินใจโดยลำพัง และทำให้การตัดสินใจที่เกิดขึ้นมีคุณค่าและความหมายในการปฏิบัติมาก เพราะเป็นการตัดสินใจที่สมาชิกมีส่วนร่วม

6) เพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาแก่สมาชิกและกลุ่ม การที่สมาชิกได้มีโอกาสพบปะกันในการประชุมกลุ่ม ทำให้ทราบถึงความสามารถของกันและกัน ทั้งในแง่ของความรู้และปัจจัยของกลุ่ม เช่น เงินทุนของกลุ่ม สมาชิกบางรายมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อการลงทุน แต่ยังขาดปัจจัยด้านทุน สมาชิกก็สามารถกู้เงินจากกลุ่มได้ เมื่อชำระเงินคืนเข้ากลุ่มพร้อมดอกเบี้ย ทำให้ทุนนั้นไม่สูญหายแต่กองงย พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่นๆ ได้ใช้ประโยชน์ในภายหลัง

7) ส่งเสริมการพัฒนาสมาชิกให้มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น ทั้งจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันและกัน และการได้ทำงานร่วมกัน ความรู้ที่ได้นี้อาจมาจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งที่มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในการประชุมกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มยังช่วยกระตุ้นให้สมาชิกตื่นตัว ในการพัฒนาตัวเอง ได้ข้อมูลที่จะเรียนรู้ด้วยตัวเองและเปรียบเทียบกับมาตรฐานหรือสมาชิกคนอื่น

5.6 แนวทางและขั้นตอนปฏิบัติ

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการเกษตรในชุมชน เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและการแก้ไขปัญหาความยากจน จะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนใน 3 ระดับ

5.6.1 ระดับจิตสำนึก สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี มีความพอเพียง คือ ดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่โลภและไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยยึดหลักการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยลดความต้องการส่วนตัว แต่มุ่งทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

5.6.2 ระดับปฏิบัติ เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) การอยู่อย่างพึ่งตนเอง โดยเริ่มจากครอบครัว จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการอย่างพอดี ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ช่วยตนเองได้ รู้จักใช้ความสามารถของตน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (2) การอยู่อย่างพอเพียง ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลางอยู่อย่างมีความสุขโดยไม่รู้สึกละแฉกหรือต้องเบียดเบียนผู้อื่น ไม่มีหนี้สินที่เกินฐานะ เป็นการทำเกษตรแบบปลูกพืชทุกอย่างให้พอมีพอกินพออยู่เพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น หากเหลือจึงขายและขยายพันธุ์ รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล โดยการช่วยเหลือลงแรงกันแทนการใช้เครื่องจักรทุ่นแรงขนาดใหญ่ (3) การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร มีความคิดที่จะแบ่งปันผู้อื่น ลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายทางสังคม (4) การอยู่ดียั่งยืนด้วยการเรียนรู้ พัฒนาตนเองโดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การสืบทอดและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาให้เป็นสังคมที่ยั่งยืน โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นต้นทาง

5.6.3 ระดับปฏิเวธ (ผลที่ดีจากการปฏิบัติ) ชุมชนมีการพัฒนาชีวิตและจิตใจของตนเองให้ดีขึ้น มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์ เสียสละเพื่อส่วนรวม โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ มีคุณธรรม เพื่อให้เกิดความพอเพียงในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2558, น. 7)

5.7 การดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม

กลุ่มที่รวมตัวเพื่อจัดทำกิจกรรมร่วมกันนั้น มีการวางแผนจัดทำกิจกรรมร่วมกันและทบทวนผลการดำเนินงาน แล้วนำเข้าสู่การทากิจกรรมใหม่ๆ เป็นวัฏจักรอย่างต่อเนื่อง มีข้อควรปฏิบัติดังนี้

1) เจ้าหน้าที่กระตุ้นให้ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเรียนรู้ให้เห็นความสำคัญในการจัดทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก

2) สมาชิกกลุ่มกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่ม

3) สมาชิกกลุ่มเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็นฝ่ายต่างๆ

4) สมาชิกกลุ่มร่วมกันวางกฎเกณฑ์ระเบียบของกลุ่ม

5) เจ้าหน้าที่ร่วมกับสมาชิกกลุ่มจัดทำแผนปฏิบัติงาน ทั้งแผนปฏิบัติงานรวมของกลุ่มและแผนปฏิบัติงานของสมาชิกกลุ่มเป็นรายบุคคล

6) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้สมาชิกมีการลงหุ้นเพื่อจัดทำกิจกรรม

7) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมแนะนำให้กลุ่มจัดทำบัญชีให้เป็นปัจจุบันและถูกต้อง

8) สมาชิกกลุ่มมีการทบทวนประเมินผลการปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาลดเวลา โดยจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการบริหารและสมาชิกเป็นประจำและต่อเนื่อง

9) เมื่อดำเนินงานตามแผนเสร็จสิ้นแล้ว ควรมีการนำข้อมูลจากการประเมินผลการปฏิบัติงานมาแก้ไข เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานเป็นกิจกรรมเดิมหรือกิจกรรมใหม่ต่อไป

10) ดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ สืบเนื่องจากจำนวนสมาชิกและกิจกรรมที่เพิ่มขึ้น

อนึ่งกิจกรรมของกลุ่มเริ่มจากการออมทรัพย์ หลังจากประสบความสำเร็จแล้ว จึงดำเนินกิจกรรมอื่นที่สลับซับซ้อนและยากขึ้นตามความต้องการของสมาชิก

การออมทรัพย์ในกลุ่ม เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้สมาชิกได้ร่วมกันเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานในการประกอบกิจกรรมอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง วัตถุประสงค์ในการออมทรัพย์ภายในกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองในการเป็นสมาชิกกลุ่ม และบทบาทของคณะกรรมการในการบริหารกลุ่ม รวมทั้งส่งเสริมให้กลุ่มมีระเบียบข้อตกลง กฎกติกาต่างๆ โดยกลุ่มเป็นผู้กำหนดเอง

ขั้นตอนส่งเสริมการออมทรัพย์นั้น เจ้าหน้าที่พูดคุยกับคณะกรรมการบริหารกลุ่มได้เข้าใจรูปแบบการออมทรัพย์ ซึ่งทำได้หลายวิธี นอกจากนั้น แนะนำกลุ่มจัดทำสมุดบัญชีรับเงินฝาก และสนับสนุนให้กลุ่มจัดทำระบบบัญชีขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาระบบบัญชีของกลุ่มในอนาคต (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2558, น. 24)

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิด และงานวิจัยการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสมาชิกกลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนำมา กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

6.1 เพศ

กรณีการ ภิรมย์รัตน์ (2553, น. 46) วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร” จากการศึกษ พบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีเพศต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยนักศึกษาหญิงมีความรู้ความเข้าใจสูงกว่านักศึกษาชาย

6.2 การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

เกษณี ไกยเกษ (2559, น.62) สรุปผลการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน พบว่า ด้านที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการของเกษตรกรมากที่สุด คือ ด้านผลประโยชน์ที่ได้รับ (ค่าเฉลี่ย 4.63) รองลงมาคือ ด้านการได้รับสนับสนุน (ค่าเฉลี่ย 4.54) ด้านความพร้อมของเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 4.49) ด้านประเภทของแหล่งข้อมูลข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 4.10)

6.3 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศศิธร แปลงไธสง (2558, น. 90) พบว่า เกษตรกรมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เกษตรกรมีการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดด้านเงื่อนไขการมีคุณธรรม รองลงมาคือ ด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านความมีเหตุผล ด้านเงื่อนไขการมีองค์ความรู้ และมีการนำไปปฏิบัติน้อยที่สุดในด้านความพอประมาณ

บุญมี พุทโมกษ์ (2556, น. 66) พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนอำเภอโนนแดง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อันดับหนึ่ง คือ ด้านความพอประมาณ รองลงมา คือ ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกัน แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในอำเภอโนนแดง ได้มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการปฏิบัติตนและการดำรงตนบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง โดยมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการรับผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมจากภายนอกและภายใน

6.4 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพึ่งพาตนเอง 5 ด้าน

อัญชัย อยู่สบาย. (2556, น. 90) จากผลการวิจัย ภาพร่วมพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนมาก ร้อยละ 75.4 มีการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด การพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งพาตนเองด้านจิตใจ และการพึ่งพาตนเองด้านสังคม

สมจิต บุทธิจักร. (2558, น. 88 - 91) พบว่า การศึกษาวิจัยการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้าน นาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ชาวบ้านนาหนองแคน มีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก จะทำให้มีการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นผลจากการได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี การมีความรู้และมีคุณธรรม ส่งผลให้เกิดการพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและด้านสังคมในระดับที่สอดคล้องกัน

พระมหาภูษิต อุกฤษณ์ (ปุตน์รัมย์) (2556, น. 186 - 187) การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 3.24 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านจิตใจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจ สรุปได้ดังนี้

1) ด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 3.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีเครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเหมาะสม คำนึงถึงพอตามความต้องการและใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ประชาชนได้นำเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ถูกหลักวิชาการ และมีราคาไม่แพงมาใช้ เพื่อช่วยผ่อนแรง มีความสะดวก รวดเร็ว หรือลดเวลาในการผลิต สามารถเพิ่มจำนวนการผลิตได้มากขึ้น มีการใช้เครื่องมืออื่นๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และเป็นทั้งผู้รับและผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในครอบครัวและในท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการเกษตร (2561, น. 6) กล่าวถึง นโยบายการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านการเกษตรผ่านระบบส่งเสริมการเกษตร (T & V System) ให้มีความสำคัญต่อการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ และนวัตกรรมต่างๆ มาปรับใช้ให้เกิดความสมดุลระหว่างภูมิปัญญากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการเกื้อหนุนและสามารถต่อยอดการพัฒนาการเกษตรสู่ความมั่นคง และยั่งยืน

2) ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 3.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีการประกอบอาชีพที่มั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย ทั้งมีรายได้จากการประกอบอาชีพหลักสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทั้งประกอบอาชีพเสริมทำให้มีรายได้ภายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น มีเงินเหลือเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นและมีการวางแผนรายรับ-รายจ่ายไว้ล่วงหน้าตลอดเวลา

3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 3.08 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีแหล่งน้ำใช้ในครัวเรือนและชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้อย่างเพียงพอตลอดปี ได้รับสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากใช้สารเคมีในการเกษตร มีการปลูกผักสวนครัวต่างๆ และเลี้ยงเป็ด ไก่ในพื้นที่ว่าง หรือเลี้ยงปลา ปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉดไว้ตามร่องสวน หรือในสระหลังบ้าน มีพื้นที่และสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากใช้ปุ๋ยธรรมชาติ หรือวิธีการอื่นๆ เพื่อช่วยบำรุงรักษาดินให้มีสภาพดีและประชาชนได้นำ ต้น/ไม้ไผ่ ต้น/ใบกล้วย ใบเตย ต้นกก หรือวัตถุดิบอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างประหยัด

4) ด้านจิตใจ การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 3.45 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนเมื่อมีปัญหาแม้บางครั้ง จะทำงานไม่สำเร็จตามเป้าหมายก็ตาม แต่ก็พร้อมจะแก้ไขปัญหานั้นด้วยสติสัมปชัญญะและพยายามทำต่อไป สมาชิกในครอบครัวมีความสุขกาย สบายใจ และมีจิตใจที่เข้มแข็งในการต่อสู้ปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงชีพ พยายามทำงานให้ดี และใฝ่หาความรู้ทางธรรมะเพิ่มเติม เช่นการสนทนาและสอบถามผู้รู้ อ่านหนังสือต่างๆ มีหนังสือธรรมะ เป็นต้น ฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์ ฯลฯ ประชาชนไม่หวั่นเกรงต่อภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต และประชาชนไม่มีความรู้สึกอยากได้ อยากมี จนเกินฐานะและความสามารถของตนเอง

5) ด้านสังคม การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3.62 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีความรักใคร่ กลมเกลียว สัมผัสสามัคคีกัน ชาวบ้านในชุมชนยึดมั่นและร่วมกันปฏิบัติตามกฎระเบียบและขนบธรรมเนียม ประเพณี สมาชิกในครอบครัวเข้าประชุมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมของชุมชน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหและพัฒนาชุมชนของตนเองให้เจริญสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข ชาวบ้านในชุมชนมีความพร้อมเพรียงกันในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และชาวบ้านในชุมชน หรือในบ้านใกล้เคียงมีความห่วงใย เอื้ออาทร คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในยามทุกข์และสุข

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทั้งระดับเกษตรกร ครัวเรือน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสถานะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ผันผวนและคาดการณ์ได้ยาก ซึ่งการนำปรัชญาดังกล่าวมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันจะส่งผลนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในด้านต่างๆ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเทคโนโลยี เช่น การตรวจวิเคราะห์ดิน การผสมปุ๋ยใช้เองตามค่าวิเคราะห์ดิน การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ด้านเศรษฐกิจ เช่น การรวมกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อจำหน่าย การจัดทำบัญชีครัวเรือน รายรับ – จ่าย การวางแผนการใช้จ่ายเงิน การลดหนี้และออมเงินในครัวเรือน 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่เผาตอซัง การบำรุงดินด้วยการปลูกพืชคลุมดิน และการปลูกพืชหมุนเวียน 4) ด้านจิตใจ เช่น การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลคนในครอบครัว และเพื่อนบ้านในชุมชน สามารถปรับตัวต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม 5) ด้านสังคม เช่น มีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ใหม่ๆ กับเพื่อนบ้านอยู่เสมอ จัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

